

Plan działania w zakresie profilaktyki narkomanii dzieci i młodzieży na rok szkolny 2018/2019

1. Podstawa prawna

- 1) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 sierpnia 2016 r. w sprawie *Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020*¹;
- 2) Cel operacyjny nr 2 pkt 2 *Narodowego Programu Zdrowia: Profilaktyka i rozwiązywanie problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych, uzależnieniami behawioralnymi i innymi zachowaniami ryzykownym*;
- 3) pkt 2.1.2. Krajowego Programu Przeciwdziałania Narkomanii; Ukierunkowanie sposobu prowadzenia polityki na rzecz ograniczenia popytu i podaży środków odurzających, substancji psychotropowych, nowych substancji psychoaktywnych i środków zastępczych;
 - pkt 9. Wsparcie realizacji NPZ w obszarze ograniczenia popytu i podaży przez opracowanie i realizację resortowych programów, planów działań lub wytycznych ograniczania podaży i popytu.

Realizator: MSWiA, MEN, MZ we współpracy z SG, Policją, GIS, Państwową Strażą Pożarną, ŻW, KBPN, MSW (...).

2. Wyniki diagnozy i rekomendacje dla działań profilaktycznych

W ubiegłorocznym *Planie działania w zakresie profilaktyki narkomanii dzieci i młodzieży* (dalej: Plan) zaprezentowano wyniki badań CBOS Młodzież 2016 r.; HBSC z 2014 r.; ESPAD z 2015 r.² wraz z występującymi trendami.

Wyniki tej diagnozy wskazują na potrzebę kontynuacji systemowych działań profilaktycznych dotyczących uczniów i działań szkoleniowych obejmujących ich rodziców oraz nauczycieli. Realizacja tych działań powinna objąć trzy poziomy profilaktyki: uniwersalnej, selektywnej i wskazującej prowadzonej przez instytucje centralne: Ministerstwo Edukacji Narodowej (dalej: MEN) i Ośrodek Rozwoju Edukacji (dalej: ORE) oraz lokalnie przez szkoły i placówki oświatowe.

Ważnym aspektem ich skuteczności jest szeroka współpraca międzyinstytucjonalna wspierana działaniami podmiotów profesjonalnie zajmujących się zagadnieniami przeciwdziałania narkomanii.

¹ Dz. U. z 2016 r. poz.1492.

² Health Behaviour in School-aged Children (HBSC); European School Survey Project on Alcohol and Drugs (ESPAD). Młodzież 2016 raport z badania sfinansowanego przez Krajowe Biuro ds Przeciwdziałania Narkomanii. Warszawa 2016.

3. Rekomendacje do Planu działania na rok szkolny 2018/2019

Głównymi celami podejmowanych działań są:

- 1) zmniejszanie poziomu używania substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież;
- 2) wzrost kompetencji wychowawczych rodziców oraz ich zaangażowania w działania profilaktyczne w szkołach w ramach programu wychowawczo-profilaktycznego;
- 3) wzrost kompetencji profilaktycznych nauczycieli w zakresie podejmowania działań opartych na skutecznych strategiach profilaktycznych lub z wykorzystaniem rekomendowanych programów³ profilaktycznych (evidence-based practice);
- 4) podejmowanie przez szkołę lub placówkę własnych działań profilaktyki narkomanii wynikających z diagnozy czynników ryzyka i czynników chroniących, poddanych wewnętrznej ocenie ich skuteczności;
- 5) systematyczne podnoszenie jakości działań profilaktycznych w szkołach i placówkach, we współpracy z jednostką samorządu terytorialnego w ramach rozwiązywania problemów narkomanii w środowisku lokalnym.

Kierunek działań wychowawczo-profilaktycznych skierowanych do uczniów i wychowanków, ich rodziców oraz nauczycieli, rekomendowanych w ubiegłorocznym Planie należy kontynuować w nowym roku szkolnym 2018/2019⁴.

Minister Edukacji Narodowej w ramach uzgodnień projektu *ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej* w 2018 r. zgłosił uwagi dotyczące uzupełnienia przepisów art. 10 cytowanej ustawy, w wyniku czego dodano ust. 2a i 2b w brzmieniu:

„2a. W Gminnym Programie⁵ uwzględnia się działalność wychowawczą, edukacyjną, informacyjną i profilaktyczną prowadzoną w szkołach i placówkach systemu oświaty zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 22 ust. 3, a także diagnozę w zakresie występujących w szkołach i placówkach systemu oświaty czynników ryzyka i czynników chroniących przeprowadzaną zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 22 ust. 3.

„2b. W ramach Gminnego Programu w szkołach i placówkach systemu oświaty są realizowane w szczególności działania o potwierdzonej skuteczności lub oparte na naukowych podstawach prowadzone w zakresie działalności, o której mowa w ust. 2a.”

Powyższe zmiany przepisów mają służyć minimalizowaniu ryzyka sięgania po różne środki i substancje psychoaktywne przez dzieci i młodzież i poprawie skuteczności profilaktyki narkomanii w środowisku szkolnym. W osiągnięciu tego celu konieczne jest pogłębienie współpracy jednostek samorządu terytorialnego ze szkołami

³ Rekomendowane przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

⁴ Str. 11-13 Planu działania w zakresie profilaktyki narkomanii dzieci i młodzieży na rok szkolny 2017/2018.

⁵ Dotyczy Gminnego programu przeciwdziałania narkomanii stanowiącego integralną część strategii rozwiązywania problemów społecznych.

i placówkami systemu oświaty oraz stworzenie spójnego systemu oddziaływań profilaktycznych.

Propozycje Ministra Edukacji Narodowej pozwolą na profesjonalizację podejmowanych interwencji i znaczące wsparcie szkół w rozwiązywaniu problemów z obszaru przeciwdziałania narkomanii przez samorząd oraz wyspecjalizowane instytucje i służby w ramach gminnych programów przeciwdziałania narkomanii.

4. Działania na poziomie centralnym:

1. Wsparcie szkół i placówek oświatowych w prowadzeniu corocznych diagnoz czynników ryzyka i czynników chroniących

W grudniu 2018 r. zakończy się realizacja zadania publicznego pt. *Prowadzenie całościowych badań dotyczących funkcjonowania systemu oddziaływań profilaktycznych w Polsce*.

Celem działań zaplanowanych w ramach projektu jest przeprowadzenie wielowymiarowej diagnozy sytuacji w zakresie działań psychoprofilaktycznych podejmowanych na rzecz uczniów w szkołach.

Diagnoza będzie obejmować:

- 1) ocenę potrzeb profilaktycznych uczniów w szkołach podstawowych i szkołach ponadpodstawowych;
- 2) ocenę skuteczności działań profilaktycznych realizowanych w środowiskach szkolnych;
- 3) uwarunkowania ekonomiczno-organizacyjne i prawno-administracyjne profilaktyki w szkołach;
- 4) uwarunkowania społeczno-kulturowe działalności profilaktycznej.

Wynikiem przeprowadzonych analiz będą raporty z badań uczniów, nauczycieli i rodziców oraz zestaw rekomendacji dotyczących wdrażania ulepszonych rozwiązań w zakresie działań profilaktycznych dla dzieci i młodzieży.

Wnioski z diagnozy, zalecenia i rekomendacje zostaną udostępnione jako wsparcie dla szkół.

W trakcie realizacji projektu w wyniku konsultacji ekspertów zostały wypracowane narzędzia badawcze do przeprowadzania diagnozy czynników chroniących i czynników ryzyka.

Zestaw narzędzi badawczych obejmuje:

- Ankietę dla uczniów klas I-III szkół podstawowych,
- Ankietę dla uczniów klas IV-VI szkół podstawowych,
- Ankietę dla uczniów gimnazjum,
- Ankietę dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych,
- Ankietę dla pracowników szkoły,
- Ankietę dla rodziców.

Wypracowane narzędzia badawcze będą wspierały szkoły i placówki w prowadzeniu corocznej diagnozy. Zaplanowano zamieszczenie narzędzi badawczych na stronie ORE - www.ore.edu.pl oraz na platformie internetowej www.profilaktycy.pl. Realizator zadania publicznego zagwarantował utrzymanie strony internetowej projektu przez 5 lat po jego zakończeniu.

- a) Realizatorzy: MEN, ORE;
- b) Termin realizacji: rok szkolny 2018/2019;
- c) Finansowanie: zadanie wykonywane w ramach obowiązków służbowych pracowników;
- d) Informacja o efektach przeprowadzonego działania: strona internetowa www.ore.edu.pl oraz www.profilaktycy.pl.

2. Przygotowanie wytycznych do współpracy szkoły z Policją i przedstawicielami państwowych wojewódzkich i powiatowych inspektorów sanitarnych, jako ważnych partnerów szkoły w działaniach profilaktycznych, szczególnie w kwestii środków zastępczych tzw. dopalaczy

W styczniu 2018 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej zmieniające rozporządzenie w *sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii*⁶. Przepisy zmienionego rozporządzenia zostały uzupełnione o regulacje podkreślające konieczność zwrócenia szczególnej uwagi na zagrożenia związane z używaniem nowych substancji psychoaktywnych i środków zastępczych tzw. dopalaczy. W przepisach podkreślono rolę Policji oraz państwowych wojewódzkich i powiatowych inspektorów sanitarnych, jako ważnych partnerów szkoły w działaniach profilaktycznych, szczególnie w kwestii środków zastępczych tzw. dopalaczy. Dążąc do profesjonalizacji profilaktyki szkolnej, zaplanowano opracowanie wytycznych realizacji efektywnych działań profilaktycznych prowadzonych przez Policję i przedstawicieli Państwowej Inspekcji Sanitarnej.

W ramach roboczego zespołu z udziałem przedstawicieli Policji, Głównego Inspektora Sanitarnego oraz pracowników MEN i ORE zostanie wypracowany dokument określający wytyczne realizacji profilaktyki przez przedstawicieli tych służb.

- a) Realizatorzy: MEN, ORE;
- b) Termin realizacji: rok szkolny 2018/2019;
- c) Finansowanie: zadanie wykonywane w ramach obowiązków służbowych pracowników;
- d) Informacja o efektach przeprowadzonego działania: dokument zawierający wytyczne do prowadzenia spotkań profilaktycznych w szkołach i placówkach oświatowych.

3. Szkolenie dla trenerów programu profilaktycznego „Unplugged”

Celem szkolenia będzie przygotowanie nowych osób do upowszechniania programu. W pierwszej kolejności do udziału w szkoleniu będą przyjmowane osoby z województw, w których nie ma trenerów lub ich liczba jest niewystarczająca, jak np. podlaskie, opolskie, podkarpackie, warmińsko-mazurskie, wielkopolskie. Zaplanowano szkolenie stacjonarne dla 20 osób.

- a) Realizatorzy: ORE;
- b) Termin realizacji: rok szkolny 2018/2019;

⁶ Dz. U. z 2018 r. poz. 214.

- c) Finansowanie: w ramach budżetu ORE;
- d) Informacja o efektach przeprowadzonego działania: statystyki szkolenia, ewaluacja.

4. Szkolenie stacjonarne dotyczące skutecznych działań profilaktycznych

Celem szkolenia będzie zwiększanie umiejętności specjalistów z poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz placówek doskonalenia nauczycieli w zakresie skutecznych działań profilaktycznych oraz przygotowanie ich do wspierania szkół w tym obszarze. Podczas szkolenia omówione zostaną następujące zagadnienia: kluczowe teorie naukowe, będące podstawą opracowywania programów profilaktycznych, czynniki ryzyka i czynniki chroniące związane z zachowaniami ryzykownymi dzieci i młodzieży, wiodące i uzupełniające strategie profilaktyczne, informacje dotyczące *Systemu Rekomendacji Programów Profilaktyki i Promocji Zdrowia Psychicznego*.

Planowana liczba uczestników szkolenia: 20 osób.

- a) Realizatorzy: ORE;
- b) Termin realizacji: rok szkolny 2018/2019;
- c) Finansowanie: w ramach budżetu ORE;
- d) Informacja o efektach przeprowadzonego działania: statystyki szkolenia, ewaluacja.

5. Szkolenia (40 godzinne) dla realizatorów (psychologów i pedagogów) programu pn.: Szkoła dla Rodziców i Wychowawców, część III „Nastolatek” oraz warsztaty dla rodziców i nauczycieli

Szkolenia ukierunkowane są na zwiększenie kompetencji wychowawczych rodziców i nauczycieli w zakresie budowania silnej więzi między rodzicami lub wychowawcami a dziećmi, najważniejszego czynnika chroniącego przed zachowaniami ryzykownymi. Ważnym aspektem szkolenia jest moduł dotyczący właściwego reagowania na nieprawidłowe zachowania dziecka, w tym w sytuacjach gdy dziecko zaczyna eksperymentować z substancjami psychoaktywnymi.

Planowana liczba uczestników szkolenia: 50 osób.

- a) Realizatorzy: ORE;
- b) Termin realizacji: rok szkolny 2018/2019;
- c) Finansowanie: w ramach budżetu ORE;
- d) Informacja o efektach przeprowadzonego działania: statystyki szkolenia, ewaluacja.

6. Szkolenie dla pracowników Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych i Młodzieżowych Ośrodków Socjoterapii (dalej: MOW, MOS) na temat wczesnego rozpoznawania i interwencji wobec wychowanków zażywających środki psychoaktywne

Celem szkolenia jest wsparcie merytoryczne kadry MOW i MOS w zakresie reagowania w sytuacji zażywania przez podopiecznych różnego rodzaju środków psychoaktywnych. W szkoleniu przewidziano udział 30 osób.

- a) Realizatorzy: ORE;
- b) Termin realizacji: rok szkolny 2018/2019;
- c) Finansowanie: w ramach budżetu ORE;
- d) Informacja o efektach przeprowadzonego działania: statystyki szkolenia, ewaluacja.

7. Szkolenie blended-learning adresowane do pracowników MOW i MOS dotyczące doskonalenia zawodowego w zakresie podejmowania skutecznych działań profilaktycznych

Celem szkolenia jest przygotowanie pracowników MOW i MOS do prowadzenia działań profilaktycznych realizujących założenia Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020. W szkoleniu przewidziano udział 60 osób. W programie szkolenia wykorzystane zostaną wnioski z analizy ankiet ewaluacyjnych szkoleń prowadzonych w roku szkolnym 2017/2018 z zakresu konstruowania programów profilaktycznych w taki sposób, aby odpowiedzieć na merytoryczne zapotrzebowanie formułowane przez uczestników.

- a) Realizatorzy: ORE;
- b) Termin realizacji: rok szkolny 2018/2019;
- c) Finansowanie: w ramach budżetu ORE;
- d) Informacja o efektach przeprowadzonego działania: statystyki szkolenia, ewaluacja.

8. Przygotowanie raportu na temat działań realizowanych w MOW z zakresu profilaktyki problemów zdrowia psychicznego w ramach Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020

Celem zaplanowanego badania ankietowego będzie zebranie informacji o działaniach realizowanych w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych w 2018 roku.

- a) Realizatorzy: ORE;
- b) Termin realizacji: rok szkolny 2018/2019;
- c) Finansowanie: w ramach budżetu ORE;
- d) Informacja o efektach przeprowadzonego działania: dane ilościowe i jakościowe zawarte w opracowanym raporcie.

9. Ewaluacja programów profilaktycznych w MOW i MOS

Celem szkolenia będzie wsparcie merytoryczne pracowników MOW i MOS w zakresie ewaluacji programów profilaktycznych dla młodzieży zagrożonej niedostosowaniem społecznym i niedostosowanej społecznie przebywającej w MOW i MOS. Zaplanowano udział 20 osób.

- a) Realizatorzy: ORE;
- b) Termin realizacji: rok szkolny 2018/2019;
- c) Finansowanie: w ramach budżetu ORE;
- d) Informacja o efektach przeprowadzonego działania: statystyki szkolenia, ewaluacja.

10. Interwencja kryzysowa wobec dzieci i młodzieży

Zaplanowano kolejną edycję szkolenia, z uwagi na bardzo pozytywne oceny uczestników i deklaracje przydatności zdobytej wiedzy w pracy socjoterapeutycznej i resocjalizacyjnej z dziećmi i młodzieżą. Celem szkolenia będzie przygotowanie pracowników MOW i MOS do prowadzenia interwencji kryzysowej z poszerzeniem informacji na temat zespołu stresu pourazowego (PTSD).

Szkolenie zaplanowano w formie blended-learning dla 60 osób.

- a) Realizatorzy: ORE;
- b) Termin realizacji: rok szkolny 2018/2019;
- c) Finansowanie: w ramach budżetu ORE;
- d) Informacja o efektach przeprowadzonego działania: statystyki szkolenia, ewaluacja.

11. Szkolenie e-learning „Profilaktyka uzależnień behawioralnych”

Plan działania w zakresie profilaktyki narkomanii dzieci i młodzieży na rok szkolny 2018/2019 zostanie poszerzony o moduł pt. działania z zakresu profilaktyki uzależnień behawioralnych. Jak wynika z badań⁷ istnieje zależność pomiędzy występowaniem uzależnień behawioralnych, a przyjmowaniem narkotyków oraz leków uspokajających i nasennych wydawanych z przepisu lekarza.

Celem tego szkolenia jest podnoszenie kompetencji pracowników oświaty w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom behawioralnym.

Zakładanym rezultatem szkolenia będzie wzrost wiedzy i umiejętności uczestników w zakresie: koncepcji uzależnień behawioralnych, kryteriów diagnostycznych uzależnień behawioralnych, rodzajów uzależnień behawioralnych, rozpoznawania problemu ucznia, skutecznych działań profilaktycznych w obszarze uzależnień behawioralnych. Planowana liczba uczestników: min. 50 osób.

Szkolenie podzielone będzie na 3 moduły tematyczne:

MODUŁ I. Uzależnienia behawioralne – wprowadzenie;

- rodzaje uzależnień behawioralnych;
- różnice między uzależnieniami behawioralnymi a chemicznymi.

MODUŁ II. Uzależnienia behawioralne – koncepcje;

- koncepcje uzależnień;
- sposoby służące do rozpoznania problemu;
- czynniki chroniące oraz czynniki ryzyka związane z uzależnieniami behawioralnymi.

Moduł III. E-uzależnienia;

- rodzaje e-uzależnień;
- zaprezentowanie narzędzi do badania problemu;
- skuteczne działania w profilaktyce uzależnień behawioralnych.

⁷ Oszacowanie rozpowszechnienia wybranych uzależnień behawioralnych oraz analiza korelacji pomiędzy występowaniem uzależnień behawioralnych a używaniem substancji psychoaktywnych. Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej. Warszawa, 2015.

Na zakończenie kursu uczestnicy będą zobowiązani do wykonania zadań sprawdzających wiedzę.

- a) Realizatorzy: ORE;
- b) Termin realizacji: rok szkolny 2018/2019;
- c) Finansowanie: w ramach budżetu ORE;
- d) Informacja o efektach przeprowadzonego działania: statystyki szkolenia, ewaluacja.

12. Ankieta monitorująca działania z promocji zdrowia i profilaktyki zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży

W związku ze zmianami w prawie oświatowym zaplanowano aktualizację pytań ankiety i dostosowanie ich do potrzeb monitorowania realizacji zadań z zakresu promocji zdrowia, profilaktyki zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży i zadań wychowawczo-profilaktycznych szkoły i placówki. Ankieta będzie konsultowana z ORE.

Ankieta zostanie zamieszczona na platformie w strefie dla zalogowanych pod adresem: <https://sio.men.gov.pl/dodatki/strefa/> w zakładce ANKIETY. Dla ułatwienia, dyrektorzy w celu zalogowania się do strefy dla zalogowanych będą używać loginu i hasła wykorzystywanego podczas logowania do aplikacji SIO.

- a) Realizatorzy: MEN, ORE;
- b) Termin realizacji: rok szkolny 2018/2019;
- c) Finansowanie: w ramach obowiązków pracownika MEN;
- d) Informacja o efektach przeprowadzonego działania: zweryfikowana ankieta zaakceptowana przez kierownictwo właściwego departamentu.

5. Profilaktyka narkomanii w szkołach i placówkach oświatowych

W szkołach i placówkach oświatowych rekomendowane działania profilaktyki narkomanii dotyczyć będą:

- 1) wzmocnienia wychowawczej funkcji szkoły,
- 2) realizacji działań z przeciwdziałania narkomanii w ramach programu wychowawczo-profilaktycznego na podstawie wyników diagnozy czynników chroniących i czynników ryzyka,
- 3) rozpoznawania i zaspokajania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawania indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia, jak i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie poprzez udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- 4) profesjonalnego wsparcia w rozwiązywaniu problemów edukacyjno-wychowawczych poprzez: diagnozowanie dzieci i młodzieży, udzielanie pomocy bezpośredniej uczniom oraz rodzicom, realizację zadań profilaktycznych oraz wspierających wychowawczą i edukacyjną funkcję przedszkola, szkoły i placówki w ramach poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego.

- a) Realizatorzy: Szkoły i placówki systemu oświaty;
- b) Termin realizacji: rok szkolny 2018/2019;
- c) Finansowanie: w ramach funkcjonowania szkoły lub placówki;
- d) Informacja o efektach przeprowadzonego działania, m.in.: z SIO, dokumentacja poradni psychologiczno-pedagogicznej, wyniki ankiety monitorującej działania profilaktyczne w szkołach.

6. Uzgodnienia

Przygotowała: Teresa Szopińska-Grodzka, Departament Wychowania i Kształcenia Integracyjnego. Projekt z dnia 14 sierpnia 2018 r.

Projekt konsultowany z departamentami merytorycznymi w MEN: DE, DPPI, DKO, DSKKZ, DWM, DWST, DIP oraz z ORE.

Akceptacja Dyrektora: Departament Wychowania i Kształcenia Integracyjnego.

Akceptacja Ministra Edukacji Narodowej⁸.

⁸ W rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 4 sierpnia 2016 r. w sprawie Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020 realizatorem zadania 2.1.2. pkt 9 jest m.in. Minister Edukacji Narodowej.